

УКРАЇНЦІ – ВИХОВАНЦІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ (СЕРЕДИНА ТА ДРУГА ПОЛОВИНА XVIII ст.)

Стаття присвячена висвітленню процесу отримання українцями в середині та другій половині XVIII ст. вищої освіти у європейських вишах на прикладі гетьмана Кирила Розумовського і представників козацької старшини Я. Борсука, А. Гудовича, І. Гудовича, Г. Милорадовича, М. Милорадовича, П. Симоновського, В. Ханенка. Прослідковується типовість здобуття вищої освіти, яка проявилася в ідентичності «академічних поневірян» українських студентів, отриманні настанов від рідних, виборі навчальних дисциплін. Подані матеріали окреслюють прагнення українців до якісної вищої освіти та особливості її отримання у європейських вишах XVIII ст. як запоруки успішної кар'єри.

Мета дослідження – комплексне вивчення та висвітлення процесу здобуття українцями в середині та другій половині XVIII ст. вищої освіти у європейських вишах на прикладі гетьмана Кирила Розумовського і представників козацької старшини.

Основне завдання цієї публікації – аналіз особливостей процесу отримання освіти Кирилом Розумовським, козацькою старшиною на основі історичних джерел та інформування з приводу її типовості.

Наукова новизна полягає в здійсненому вперше комплексному узагальненні матеріалів щодо особливостей навчання Кирила Розумовського в європейських університетах.

У статті використано принципи історизму, конкретності та об'єктивності, системності, опори на історичні джерела, історіографічної традиції. Застосовано методи: описовий, порівняльно-історичний, систематизації.

Наявність на сучасному етапі обмеженої джерельної бази, яка містить матеріали стосовно закордонної освітньої подорожі гетьмана, не дає вичерпної інформації щодо питань освіченості Кирила Розумовського. Вивчення цієї теми дає змогу поглибити наявні відомості про освіту гетьмана та усвідомити її роль у подальшій державній діяльності як Кирила Розумовського, так і козацької старшини.

Питання, які розглядаються, не розкриті автором повною мірою, а значена тематика потребує подальших наукових досліджень з метою повноцінного представлення життя та діяльності Кирила Розумовського в музейній експозиції.

Ключові слова: освіта, гетьман Кирило Розумовський, козацька старшина, університет.

Інтеграція українців у європейській освітній простір почалася в XIV ст. і особливо активно проявилася у XVII–XVIII ст. [8, с. 32]. Вона була зумовлена свідомим і відповідальним ставленням до науки та потребою суспільства в освічених кадрах. Недаремно в проєкті статуту Батуринського університету, складеного у 1760 р. за дорученням гетьмана України Кирила Розумовського, зазначалося, що необхідність заснування цього закладу безпосередньо пов'язана із хистом українців до навчання. В основу розробленого проєкту університету були покладені статuti європейських вишів, що означало заповнення передового європейського досвіду [13, с. 67].

Українські студенти навчалися у відомих університетах Європи: Болонському (Італія), Геттінгенському (Німеччина), Краківському (Польща), Кенігсберзькому (Німеччина), Лейденському (Нідерланди), Лейпцизькому (Німеччина), Страсбурзькому (Франція). Отримавши європейську освіту та перейнявши досвід європейського політичного і культурного життя, випускники цих вузів власноруч творили історію України. Після закінчення навчання вони швидко просувалися кар'єрними сходами та обіймали високі державні посади. Яскравим прикладом цього є життя і діяльність гетьмана України Кирила Розумовського, який також отримав євро-

пейську освіту, навчаючись упродовж 1743–1745 рр. в Кенігсберзі, Берліні, Геттінгені та Страсбурзі [2, с. 67]. Можемо припустити, що поїздка Кирила Розумовського стала каталізатором для освітніх мандрівок представників козацької старшини, які, починаючи з середини XVIII ст., часто їздили навчатися за кордон саме маршрутом гетьмана [10, с. 81].

Матеріали щодо закордонної освітньої подорожі Кирила Розумовського містяться у працях нащадків гетьмана: О. Васильчикова [2, с. 27–55], М. Розумовської [14, с. 18–19], К. Rasumovsky [17, с. 9–12]. Загальні факти стосовно даної тематики містяться у роботі сучасного дослідника В. Маслійчука [10, с. 79–85].

Слід відзначити, що характерними для українських студентів були так звані «академічні поневіряння», тобто мандрівки з університету до університету. Лише одиниці залишалися в певному місці тривалий час [1, с. 61]. Пояснюється це тим, що університети були тісно пов'язані між собою, оскільки викладання всюди відбувалося класичною латинню, а також прагненням отримання більш глибоких знань у нових професорів, жагою до досконалості. Власне, будь-яка освічена людина того часу знала латину, адже вона була міжнародною мовою науки і спілкування всього розвиненого світу, як на кшталт англійської у теперішньому сьогоденні. Розуміючи міжнародне значення латині, її престижність, українці активно вивчали і використовували цю мову. Отже, прообраз сучасного єдиного європейського простору формувалася вже тоді. Дійсно, латинь посідала перше місце в навчальній програмі Києво-Могилянської академії та була обов'язковою для вивчення у багатьох тодішніх українських навчальних закладах. Водночас у Російській імперії ставлення до латині було ворожим, що обмежувало її контакти із цивілізованим світом. Як наслідок, варварська країна залишалася осторонь європейських здобутків у культурній та освітній сферах.

Тенденцію «академічних поневіряння», ідентичності у виборі навчальних дисциплін, настанов від рідних ми чітко прослідковуємо в освітніх мандрівках як Кирила Розумовського, так і представників козацької старшини, що вкотре засвідчує типовість отримання вищої освіти. За інформацією, поданою у працях нащадків Кирила Розумовського, він послідовно змінив три виші: Кенігсберзький, Геттінгенський та Страсбурзький. Їх вибір гетьманом, і загалом українським студентством, очевидний, адже у XVIII ст. це були одні із передових та найчисельніших університетів Європи, де здійснювалася підготовка на високому науковому рівні. Це зі свого боку вплинуло на їхній престиж та популярність не тільки в Гетьманщині, а й серед європейських країн [1, с. 10].

Кирило Розумовський – гетьман України (1750–1764 рр.) – народився 18 березня 1728 р. в Гетьманщині, у селі Лемеші в родині козака Григорія та Наталії Розумів [2, с. 3]. За підтримки старшого брата Олексія, Кирило Розумовський отримав освіту та можливість навчати-

ся в європейських вузах [15, с. 848]. Здобувши початкову освіту в Україні та світське виховання в Петербурзі, він у березні 1743 р., за словами родинного бібліографа О. Васильчикова, цілком конфіденційно під ім'ям «Івана Обідовського» на два роки вирушив навчатися до Німеччини та Франції [2, с. 27].

Під час освітньої поїздки Кирило Розумовський, згідно рекомендацій старшого брата, по-перше, мав дотримуватися постулатів Страху Господнього і православної віри; по-друге, він повинен був вивчити латинь, німецьку мову, а отримавши достатньо навичків – оволодіти і французькою. Паралельно Кирилу Розумовському рекомендовано студювати арифметику, географію та універсальну історію, а також «для кращої стрункості тіла» підлітку необхідно було освоїти танці, фехтування, їзду верхи. Супроводжував його під час поїздки наставник, ад'юнкт Петербурзької академії наук Г. Теплов. Відповідно до настанов старшого брата, саме з ним він мав радитися в усіх питаннях і прислухатися до його порад [2, с. 24–26].

Першою зупинкою для гетьмана став університетський Кенігсберг. Усвідомлюючи вагу освіченості, звідси він надсилає листа старшому брату з проханням залишитися на рік у цьому місті, щоб отримати ґрунтовну підготовку в науках і мовах для подальшого навчання в Європі [2, с. 28].

Відомо, що в Кенігсберзі Кирило Розумовський перебував близько року. Тут він навчався в одного з університетських професорів, філолога Ц. Флотвеля і, таким чином, чудово опанував німецьку [14, с. 18] та отримав уявлення про університетську освіту, яку вдосконалив, відвідуючи інші міста Німеччини [7, с. 61]. Улітку 1744 р. Кирило Розумовський переїхав до Берліна, де навчався у знаменитого математика й фізика Л. Ейлера і, навіть, певний час орендував у нього житло. В одному з листів Г. Теплов зазначав, що «Ейлер робить наше перебування в Берліні надзвичайно приємним та корисним. ...Ми не втрачаємо можливості користуватися уроками професора Ейлера» (тут і далі – переклад авт.) [12, с. 60–61]. Секретар саксонського посольства при дворі Катерини II Г. Гельбїг також зауважував, що Кирило Розумовський навчався в Л. Ейлера: «Молодого Кирила послали з наставником до Берліна, де він прожив кілька років і здобув завдяки знаменитому Ейлерові найкраще виховання» [14, с. 18]. Окрім Л. Ейлера, викладачем Кирила Розумовського був і професор права Ф. Штрубе. Гетьман досяг значних результатів в освіті, про що засвідчує в своєму листі від 2 липня 1744 р. Ф. Штрубе: «... я маю честь вчити тут Розумовського, який, здається, стільки ж задоволений мною, скільки я їм...» [2, с. 55]. Безсумнівно, гетьман займався й з іншими викладачами та вивчав французьку, яка набула популярності у XVIII ст. [2, с. 56]. Доказом того, що він нею досконало володів, є листування гетьмана з сином, талановитим дипломатом А. Розумовським. Закінчивши курс наук у Берліні, Кирило Розумовський з Григорієм Тепловим переїхали до Геттінгена, а потім – до Страсбурга [14, с. 12].

*Гетьман Кирило Розумовський.
Художник Г.А. Васько. XIX ст. Копія.
Фондова колекція НІКЗ «Гетьманська столиця»*

Після повернення Кирила Розумовського з навчання його освітній та виховний рівень значно підвищився. Схвальні відгуки щодо оволодіння ним науками залишив Г. Гельбїг, наголошуючи на вправності у спілкуванні мовами: «Розум він мав не блискучий, однак вельми ясний, і знань йому не бракувало. Він досить добре володів німецькою і французькою мовами» [4, с. 240].

На сьогодні питання навчання Кирила Розумовського в європейських вузах є маловивченим, що і обумовлює дослідження нами цієї теми. Результати студювання будуть винесені на широкий загал.

Схожість із вибором Кирила Розумовського щодо обрання навчальних дисциплін та настанов простежується в освітній поїздки В. Ханенка, сина генерального хорунжого М. Ханенка. Відправляючи Ханенка-молодшого у 1746 р. навчатися до Кільського університету, генеральний хорунжий надав йому чіткі рекомендації, які стосувалися навчання, з переліком тих же наук, що опановував і Кирило Розумовський: «Вивчати латинську та французьку мови, не забуваючи і німецької, ... фізику, арифметику, географію, а також навчатися фехтуванню та музиці ... всього, що чесній та вченій людині для знань та мистецтва необхідно». Також М. Ханенко рекомендував своєму нащадкові обов'язково «дотримуватися постулатів Страху Господнього та Православної віри...» [5, с. 14]. З листування між батьком та сином зрозуміло, що Василь Ханенко відвідував як публічні лекції в університеті, так і брав приватні уроки у професорів. Супроводжував В. Ханенка під час навчання також

наставник, як і у випадку Кирила Розумовського. Це був професор Генінг. Повернувшись із-за кордону, В. Ханенко вступив на військову службу в лейбдрагунський голштинський полк [5, с. 15].

Красномовним свідченням ефективності навчання у європейських вишах є кар'єрний зліт сина бунчукового товариша Я. Борсука, котрий склав компанію Кирилу Розумовському під час навчання. Після повернення з Німеччини він став перекладачем при Колегії іноземних справ, а з 1757 р. – стародубським полковником [11, с. 92].

Аналогічну закономірність можна прослідкувати і у випадку братів Андрія та Івана Гудовичів, синів генерального підскарбія В. Гудовича. Вони у 1751 р. вступили до Кенігсберзького університету, потім – до Лейпцизького [1, с. 40]. Знову ж, як і Кирило Розумовський, Андрій та Іван їхали на навчання разом із вихователем П. Симоновським і двома супровідниками – Г. Козицьким та М. Мотонісом [16, с. 132]. Здобувши пристойну освіту, брати Гудовичі досягли успіхів у військовій службі: Андрій став генерал-аншефом, Іван – генерал-фельдмаршалом [1, с. 40]. П. Симоновський, син значкового товариша Ніжинського полку, навчався в Кенігсберзі разом зі своїми підопічними. Після повернення розпочав службу кар'єру перекладача Генеральної військової канцелярії; надалі П. Симоновський – земський суддя Остерського повіту, голова 1-го Департаменту Київського Верхнього Земського суду. Також він відомий як історик, автор «Короткого опису про козацький малоросійський народ та його військові справи» [6, с. 560].

Показовим є ще один приклад. У 1778 р. чернігівський полковник П. Милорадович відправив на навчання до Європи свого сина Григорія разом з його двоюрідним братом М. Милорадовичем. Вони по чергово перебували у Кенігсберзі, Геттінгені, Лейпцизі та отримали настанови щодо наук, які слід було опанувати у першу чергу: «Французьку та німецьку мови, ... арифметику, геометрію, географію, історію, архітектуру, юриспруденцію, а також малювання, фехтування та музику ...». У якості наставника братів супроводжував студент Києво-Могилянської академії І. Данилевський. Отже, здобуті в європейських вишах знання сприяли кар'єрному росту братів: Г. Милорадович обіймав посади чернігівського генерального судді, таврійського губернатора, а М. Милорадович відомий як військовий діяч, київський губернатор [1, с. 62].

Доказовим фактом типовості освіченості серед української еліти середини та другої половини XVIII ст. є й те, що сам гетьман Кирило Розумовський усіх своїх синів також направляв на навчання до європейських університетів. Страсбурзький університет закінчили Андрій, Петро та Олексій [3, с. 10], Геттінгенський – Лев [3, с. 19], Лейденський – Григорій [3, с. 170]. Гетьман давав синам настанови, схожі із тими, що свого часу отримували сам. З листа Кирила Розумовського за 1786 р. дізнаємося, що, плануючи освітню мандрівку сина Івана, він

наполягав першим ділом «стати справжнім студентом в одному з міст Німеччини або Швейцарії, щонайменше на два або на три роки», а потім уже знайомитися з французькою культурою. При цьому, враховуючи власний досвід, гетьман зазначав, що «у німецькій землі все робиться старанно й ґрунтовно, то й вийде... що й знання його будуть набагато кращими...» [3, с. 218].

На престижність європейських університетів, у яких навчався Кирило Розумовський, указують списки знаних випускників цих вишів. Зокрема, Геттінгенський університет закінчили поет Г. Гейне, філософ А. Шопенгауер, президент Німеччини Р. Вайцеккер, канцлер Німеччини Г. Шредер. У Кенігсберзькому навчалися філософ І. Кант, композитор Е. Гофман, а у Страсбурзькому – поет Й. Гете, австрійський державний діяч К. Меттерніх, хімік Л. Пастер.

Поєднання української та європейської освіти давало, як ми переконалися, чудові результати. Вихідці з України – випускники європейських вишів у більшості випадків надалі, перебуваючи при владі, обіймали високі посади як у державній, так і у суспільній сферах життя та очолювали Гетьманщину. Таким був і життєвий шлях гетьмана Кирила Розумовського.

Навчаючись за кордоном, українські студенти також запозичили почуття тієї європейськості, яка вберігала нашу ідентичність від впливу Російської імперії упродовж століть та сформувала єдину націю, яка розбудувала українську державу, що нині дає гідну відсіч російському агресору. Влучними є слова американського політолога, історика Б. Андерсона: «Нації – це племена, які читають книжки».

ДЖЕРЕЛА

1. Андреев А. Русские студенты в немецких университетах XVIII – первой половины XIX века. Москва: Знак, 2005. 432 с. URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=122573> (дата звернення 11.04.2022)
2. Васильчиков А. Семейство Разумовских: в 5 т. Санкт-Петербург: Типография М. Стасюлевича, 1880. Т. 1. 486 с.
3. Васильчиков А. Семейство Разумовских: в 5 т. Санкт-Петербург: Типография М. Стасюлевича, 1880. Т. 2. 556 с.
4. Тельбиг Г. Русские избранные. Берлин, 1900. 554 с.
5. Диариуш Генерального Хорунжего Николая Даниловича Ханенко. *Чтения в обществе истории и древностей*. 1858. Кн. 1. С. 12–18.
6. Енциклопедія історії України: в 10 т. / за ред. В.А. Смолій. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9. 966 с.
7. Костяшов Ю., Кретинин Г. Петровское начало: Кенігсберзький університет и российское просвещение в XVIII в. Калининград, 1999. 144 с.
8. Лисенко Т. Матрикули німецьких університетів як джерело для вивчення освітніх студій українських студентів в німецьких університетах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. Київ, 2013. Вип. 2 (115). С. 32–35.
9. Майоров М. Самоназви студентів з України-Рутенії в університетах Європи у XVI – XVIII століттях. *Лікбез. Історичний фронт Освітній сайт*. <https://likbez.org.ua/ua/samonazvaniya-ukrainskih-studentov-v-universitetah-evropyi-v-xiv-xviii-vekah.html> (дата звернення 11.04.2022)
10. Маслійчук В. Культурно-освітні ініціативи на Лівобережній та Слобідській Україні другої половини XVIII – початку XIX ст.: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01. Харків – Запоріжжя, 2019. 479 с.
11. Модзалевский В. Малороссийский родословник. Киев, 1908. 541 с.
12. Пекарский П. Екатерина II и Эйлер. *Записки Императорской Академии наук*. 1864. Т. 6. С. 60–61.
13. Проект к учреждению Университета Батурина, 1760 года. Писан Гр. Ник. Тепловым для графа Гетмана. *Чтения в Импе-*

раторском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете. Кн. 2. Москва, 1863. С. 67–85.

14. Розумовська М. Розумовські. Родина при царському дворі. Київ: «Темпора», 2015. 320 с.

15. Тимирязев В. Дочь Петра Великого. *Исторический вестник*. 1900. Т. 81. С. 825–858.

16. Штранге М. Демократическая интеллигенция России в XVIII веке. Москва, 1965. 309 с.

17. Rasumovsky K. Aus alten zeiten. Graf Kirill Grigoriewitsch Rasumovsky. 1728–1803. Ein gedenkblatt für den letzten Hetman der Ukraine. Halle, 1913. 116 с.

Hrabovets A.I. Ukrainians students of European Universities (middle and second half of the eighteenth century)

The article is devoted to a comprehensive study, research and coverage of the process of acquisition by Ukrainians higher education of the middle and second half of the 18th century in European universities on the example of Hetman Kyrylo Rozumovsky and representatives of the Cossack officers Borsuk Ya., Hudovych A., Hudovych L., Myloradovich H., Myloradovich M., Symonovskiy P., Khanenko V. The article traces the typicality of higher education, which manifested itself in the identity of «academic wanderings» of Ukrainian students, instructions from relatives, the choice of disciplines.

Kyrylo Rozumovsky, having received his primary education in Ukraine and secular education in St. Petersburg, in March 1743 went to study in Germany and France for two years. During his educational travels, he successively changed three universities: Königsberg, Göttingen and Strasbourg, took lessons from famous professors, mastered French and German. Kyrylo Rozumovsky was accompanied during the trip by G. Teplov, a mentor and associate professor at the St. Petersburg Academy of Sciences. According to the instructions of Hetman O. Rozumovsky's older brother, it was with him that he had to consult in all matters and listen to his advice. Kyrylo Rozumovsky returned from an educational trip in May 1745. The study of this topic allows to deepen the available information about the education of the hetman and to understand its role in the further state activity of Kyrylo Rozumovsky. The materials presented in the article will also provide a broader understanding of the desire of Ukrainians for quality higher education and the peculiarities of obtaining it in European universities of the 18th century, as the key to a successful career.

Key words: education, Hetman Kyrylo Rozumovsky, Cossack officer, university.

REFERENCES

1. Andreev, A. (2005). Russkyye studenty v nemetskykh unyversytetakh XVIII – pervoi polovyny XIX veka [Russian students in German universities in the 18th – first half of the 19th centuries]. Moscow: Znak. Retrieved from: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=122573> [in Russian].

2. Vasylchikov, A. (1880). *Semeistvo Razumovskyykh* [The Razumovsky family]. (Vol. 1). Sankt-Peterburh: Tipohrafiya M. Stasiulevycha. [in Russian].

3. Vasylchikov, A. (1880). *Semeistvo Razumovskyykh* [The Razumovsky family]. (Vol. 2). Sankt-Peterburh: Tipohrafiya M. Stasiulevycha. [in Russian].

4. Helbyh, H. (1900). *Russkyye yzbrannyky* [Russian chosen ones]. Berlyn.

[in Germany].

5. Dyaryush Heneralnoho Khorunzheho Nykolaia Danylovycha Khanenko. 1858. [Diary of General Cornet Nikolai Danilovich Khanenko]. *Chtenyia v obshchestve ystoriy y drevnostei*, 1, pp. 12–18. [in Russian].

6. Smolii, V.A. (2012). Entsyklopediia istorii Ukrainy u 10 t. [Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 vols]. (Vol. 9). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

7. Kostiashev, Yu., Kretinin, G. (1999). *Petrovskoe nachalo: Kënyhsberhskiy unyversytet i rossyiskoe prosveshchenye v XVIII veke* [Beginning of Peter: University of Königsberg and the Russian Enlightenment in the 18th century]. Kaliningrad. [in Russian].

8. Lysenko, T. (2013). Matrikuly nimetskykh unyversytetiv yak dzherelo dlia vyvchennia osvityukh studentiv v nimetskykh unyversytetakh [Certificates of German universities as a source for studying the educational studies of Ukrainian students in German universities]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho unyversytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Istoriia»*, (115), pp. 32–35. [in Ukrainian].

9. Maiorov, M. Samonazvy studentiv z Ukrainy-Rutenii v unyversytetakh Yevropy u XVI – XVIII stolittiakh [Self-names of students from Ukraine-Ruthenia in European universities in the 16th – 18th centuries]. Retrieved from <https://likbez.org.ua/ua/samonazvaniya-ukrainskih-studentov-v-unyversitetah-evropyi-v-xiv-xviii-vekah.html> [in Ukrainian].

10. Masliichuk, V. (2019). *Kulturno-osvityni initsiatyvy na Livoberezhnii ta Slobidskii Ukraini druhoi polovyny XVIII – pochatku XIX st.* [Cultural and educational initiatives in the Left Bank and Slobidska Ukraine in the second half of the 18th – early 19th century] (Doctor's thesis). Kharkiv – Zaporizhzhia. [in Ukrainian].

11. Modzalevskiy, V. (1908). *Malorossyiskiy rodoslovnyk* [Little Russian genealogy]. Kyiv. [in Ukrainian].

12. Pekarskiy, P. (1864). Ekateryna II i Eiler [Catherine II and Euler]. *Zapysky Ymperatorskoi Akademii nauk*, 6, pp. 60–61. [in Russian].

13. Proekt k uchrezhdeniyu Unyversyteta Baturynskoho, 1760 hoda. Pysan Hr. Nyk. Teplovum dlia hrafa Hetmana [Project for the establishment of Baturynsky University, 1760. Written by Nikolay Teplov for Count Hetman]. (1863). *Chtenyia v Ymperatorskom Obshchestve Ystoriy i Drevnostei Rossyiskyykh pry Moskovskom Unyversytete*, (2), pp.67–85. [in Russian].

14. Rozumovska, M. (2015). *Rozumovskiy. Rodyna pry tsarskomu dvori* [Rozumovsky. Family at the royal court]. Kyiv: «Tempora». [in Ukrainian].

15. Tymyriazev, V. (1900). Doch Petra Velykoho [Daughter of Peter the Great]. *Istorycheskiy vestnyk*, (81), pp. 825–858. [in Russian].

16. Shtranhe, M. (1965). *Demokraticheskaia yntellyhentsyia Rossyy v XVIII veke* [Democratic intelligentsia of Russia in the 18th century]. Moscow. [in Russian].

17. Rozumovskiy, K. (1913). *From old times. Count Kyrylo Grigorievich Rozumovsky. 1728–1803. A memorial to the last hetman of Ukraine*. Halle. [in Germany].

**Стаття надійшла до редакції 28.04.2022 р.
Рекомендована до друку 15.09.2022 р.**

